

Utafiti wa Kiswahili kama Nyenzo ya Ufundishaji katika Vyuo Vikuu na Udhhibiti Hadhi ya Kiswahili Nchini Kenya

M. Mukuthuria

Ikisiri

Makala haya yanajadili jinsi utafiti wa Kiswahili ulivyo nyenzo muhimu katika ufundishaji vyuo vikuu. Ili ufanikishaji lengo hili, maana ya utafiti itafafanuliwa pamoja na kuthibitisha jinsi ambavyo utafiti ni nyenzo muhimu katika kuendeleza taaluma katika vyuo vikuu na hadhi ya Kiswahili. Aidha, makala haya yanabainisha baadhi ya changamoto zinazokabili utafiti wa Kiswahili nchini Kenya na kupendekeza jinsi wataalamu wa lugha hii wanavyopaswa kuwajibika katika kufanikisha utafiti utakaokuwa na manufaa katika kukuza na kuendeleza Kiswahili.

1.0 Utangulizi

Wataalamu mbalimbali wamefafanua maana ya utafiti. Steinmann na Willen (1967) wameeleza utafiti kama utaratibu maalumu wa kutafuta maarifa. Maarifa haya yanaweza kuwa ama kwa ajili ya kujipatia maarifa au kumwezesha mtu katika kutatua matatizo yake ya kila siku pamoja na kufanya maamuzi. Katika mwelekeo huu, chanzo cha msingi cha maarifa kinatokana na yale tunayoyaangalia, tunayoyajumlisha na yale tunayoyakisia. Naye Wilkinson (1991) anaeleza utafiti kama tendo la kukuza mfumo wa maarifa kwa utaratibu wa kuangalia, kutenda na kupima jambo asilia, kisha kulieleza na kuyafasiri matokeo ya kuangalia, kupima na kutenda. Aidha, Kothari (1985) anasema kwamba utafiti ni utafutaji wa maarifa na vilevile unaweza kuelezwa kama sayansi na utaratibu wa kutafuta ujumbe muhimu kuhusiana na mada mahususi.

Fasili zote hizi zinashadidia utafutaji na ukuzaji wa mfumo wa maarifa. Kwa mantiki hii tunagundua kwamba utafiti si kazi bure ila una lengo kila wakati. Kila tunapofanya utafiti tunakuwa tumelenga kuvumbua maarifa ya kupanua upeo wa maarifa yaliyopo. Kwa kuwa kinachotafitiwa ni maarifa, basi, pana umuhimu wa maarifa haya kutumiwa kutatua matatizo yetu ya kila siku. Ieleweke kwamba utafiti huwa haujatimia hadi pale ambapo matokeo yake yanapotumiwa kutatua matatizo mbalimbali na hadhira-tumizi. Fasili hizi pia zinatuelekeza jinsi utafiti unavyopaswa kufanyika. Utafiti wowote unapaswa kufanyika kwa umakini mkubwa. Mantiki ya kimsingi kuhusiana na jambo hili ni kwamba utafiti unatakiwa kuunufaisha umma. Kwa hiyo, utafiti uliofanyika kishelabela hauna manufaa kwa jamii. Japo utafiti wa namna hiyo unaweza kugharimu fedha nyingi, ifahamike kuwa utakuwa juhudi bure kama haukufanyika vizuri.

Suala lingine linalojitokeza kuhusiana na maelezo haya ni kwamba, tendo la utafiti ni la kila wakati na ni endelevu. Ifahamike kwamba utafiti unaweza kufanyika kwa kipindi kirefu na unaweza kurudiwa kufanywa kuhusiana na mada mahsusi. Katika mtazamo huu, tafiti zilizopo zinaweza kufanyiwa uchunguzi na kuduruswa kwa kubadilisha mbinu za majaribio bila kunakili ule utafiti wa awali. Udurusu wa utafiti wa awali unaimarisha hoja zilizotolewa, hasa pale uhakika wa kupima unapohitajika. Pamoja na haya, utafiti unahitaji utaratibu wa kuangalia, kufanya, kupima na kufasiri matokeo ili yaweze kumnufaisha mtafiti na jamii yake.

Kwa ujumla, tunaweza kueleza utafiti kama jitihada za kutafuta maarifa zinazofanyika kwa njia za kisayansi, ili kuangalia, kutenda, kupima jambo asilia, kulieleza na kufasiri matokeo yake na hatimaye kutumia dafina ya maarifa yanayopatikana kwa manufaa ya umma.

Kwa hakika utafiti ni tabia ya binadamu, kiumbe razini, tangu awali. Kila siku tunajikuta tukitaka kujua mambo fulani au tukijiuliza kuhusiana na masuala halisi na ya kufikirika. Jawabu tunalolipata linatupatia mwelekeo au mkabala fulani kuhusiana na hali halisi ya jambo au tukio. Matokeo ya utafiti ndiyo huwasilishwa kama makala za kisayansi zinazoelezea matokeo. Aidha, watafiti wanaweza kuandika makala za kuwasilisha katika makongamano au warsha mbalimbali.

Japo wataalamu kama Wilkinson (1991) wanatofautisha utafiti wa kisayansi na utafiti wa kijamii, ifahamike kwamba utafiti wowote ule ni sharti uzingatie usayansi. Ili kuamua kwamba utafiti una usayansi, mambo makuu yafuatayo lazima yabainike na yazingatiwe:

- a) Uwazi
- b) Mfumo/mpangilio makini
- c) Uyakinifu

Kwa hivyo, kipindi hiki, ili utafiti wa Kiswahili ufaidi ufundishaji katika vyo vikiu, ni lazima ufuatilie misingi ya kisayansi. Kwa njia hii, utasaidia kudhibiti hadhi ya lugha ya Kiswahili nchini Kenya.

2.0 Historia ya Utafiti wa Kiswahili

Taaluma ya utafiti wa Kiswahili ilianzishwa kwa dhati na wamishenari. Ufadhili ulitokana na mashirika ya dini. Hii ni kwa sababu ilibainika kwamba utafiti huu ungefaidi uenezaji wa dini. Matokeo ya utafiti pia yalikuwa na umuhimu kwa wanaanthropolojia na watalii waliotembelea bara la Afrika. Utafiti wenyewe ulikuwa wa kianthropolojia na haukutilia maanani sana taratibu za kisayansi. Dkt.

Krapf, mmishenari wa dhehebu la kikristo ni miongoni mwa wamishenari waliotafiti na kuandikia masuala ya lugha ya Kiswahili miaka ya 1840. Matokeo ya utafiti wake yalipelekea kuchapishwa kwa kazi yake maarufu ijulikanayo kama *The Outline of the Elements of the Kiswahili Language with Special Reference to Kinika Dialect*. Kazi hii ilichapishwa Tubingen mwaka wa 1850. Baadaye, miaka ya 1870, Askofu Edward Steer alichunguza lahaja ya Kiunguja na kuandika matokeo yake katika kitabu kijulikanacho kama *A Handbook of Swahili Language as Spoken at Zanzibar*.

Aidha, masuala ya mila na utamaduni wa jamii ya Waswahili yalitiliwa maanani. Baadaye karne ya 19, mkabala wa utafiti ulilenga sana masuala ya isimu na leksikografia. Mwelekeo huu uliongozwa na A. Madan ambaye alikuwa wa kwanza kutunga Kamusi ya Kiswahili na Kiingereza. Kazi hii ndiyo iliweka msingi uliozingatiwa na Fredrick Johnson katika kutunga *Kamusi Sanifu ya Kiingereza- Kiswahili* na ya *Kiswahili- Kiingereza* mwaka wa 1939, ambazo mpaka sasa zinatumiwa.

Utafiti wa Kiswahili kisayansi unaweza kukisiwa kwamba ulitiliwa maanani kipindi kilichofuatia usanifishaji wa lugha hii, miaka ya 1930. Kipindi hiki, kilishuhudia maendeleo na uchunguzi wa kiisimu hasa lugha ya Kiswahili iliposanifishwa. Baadhi ya kazi za kipindi hiki ni kama vile kazi za Ashton (1944), Loogman (1965), na Polomé (1965), miongoni mwa nyingine nyingi. Kufikia miaka ya 1970, idara ya Kiswahili ilipoanzishwa katika Chuo Kikuu cha Dar es Salaam, usayansi ulikuwa umekita katika utafiti wa Kiswahili. Kipindi hiki, utafiti ulizamia kwa kina masuala ya kifasihi ambayo yaliibua mijadala ya kiusomi iliyopelekea wasomi wa kipindi hiki kuweza kukita uchunguzi wa Kiswahili katika misingi ya nadharia. Hata hivyo, nadharia zilizoongoza zilikuwa za kimagharibi na suala hili liliibua mijadala mikali ya kisomi iliyolenga kutafuta nafasi ya maoni ya mwafrika katika usomi.

Ni kipindi hiki pia ambapo akina Tigiti Sengo na wasomi wengine wa Chuo Kikuu cha Dar es Salaam waliibua dhana kwamba 'fasihi ni kioo cha jamii' na akina M.M. Mulokozi na Kulikoleya Kahigi wakazua mjadala maarufu uliokuja kujulikana kama 'mgogoro wa ushairi' ambao lengo lake lilikuwa kukomboa ushairi wa Kiafrika ili uweze kuhakikiwa na kuchunguzwa kwa mikabala ya nadharia za kimagharibi (Taz. Mukuthuria, 2009a). Tangu wakati huo, utafiti wa taaluma ya Kiswahili umepevuka. Upeo wa juu zaidi katika utafiti wa Kiswahili ulifikiwa mwaka 1994, wakati lugha hii ilipoanza kuwasilisha ripoti za utafiti katika Kiswahili (taz. Gibbe, 1994). Kwa sasa nyanja za utafiti zimepanuka. Masuala ya semantiki, diskosi, pragmatiki, na isimujamii ni miongoni mwa mambo muhimu katika ufundishaji isimu ya Kiswahili katika ngazi ya Chuo

Krapf, mmishenari wa dhehebu la kikristo ni miongoni mwa wamishenari waliotafiti na kuandikia masuala ya lugha ya Kiswahili miaka ya 1840. Matokeo ya utafiti wake yalipelekea kuchapishwa kwa kazi yake maarufu ijulikanayo kama *The Outline of the Elements of the Kisuaheli Language with Special Reference to Kinika Dialect*. Kazi hii ilichapishwa Tubingen mwaka wa 1850. Baadaye, miaka ya 1870, Askofu Edward Steer alichunguza lahaja ya Kiunguja na kuandika matokeo yake katika kitabu kijulikanacho kama *A Handbook of Swahili Language as Spoken at Zanzibar*.

Aidha, masuala ya mila na utamaduni wa jamii ya Waswahili yalitiliwa maanani. Baadaye karne ya 19, mkabala wa utafiti ulilenga sana masuala ya isimu na leksikografia. Mwelekeo huu uliongozwa na A. Madan ambaye alikuwa wa kwanza kutunga Kamusi ya Kiswahili na Kiingereza. Kazi hii ndiyo iliweka msingi uliozingatiwa na Fredrick Johnson katika kutunga *Kamusi Sanifu ya Kiingereza- Kiswahili* na ya *Kiswahili- Kiingereza* mwaka wa 1939, ambazo mpaka sasa zinatumika.

Utafiti wa Kiswahili kisayansi unaweza kukisiwa kwamba ulitiliwa maanani kipindi kilichofuatia usanifishaji wa lugha hii, miaka ya 1930. Kipindi hiki, kilishuhudia maendeleo na uchunguzi wa kisimu hasa lugha ya Kiswahili iliposanifishwa. Baadhi ya kazi za kipindi hiki ni kama vile kazi za Ashton (1944), Loogman (1965), na Polomé (1965), miongoni mwa nyingine nyingi. Kufikia miaka ya 1970, idara ya Kiswahili ilipoanzishwa katika Chuo Kikuu cha Dar es Salaam, usayansi ulikuwa umekita katika utafiti wa Kiswahili. Kipindi hiki, utafiti ulizamia kwa kina masuala ya kifasihi ambayo yaliibua mijadala ya kiusomi iliyopelekea wasomi wa kipindi hiki kuweza kukita uchuguzi wa Kiswahili katika misingi ya nadharia. Hata hivyo, nadharia zilizoongoza zilikuwa za kimagharibi na suala hili liliibua mijadala mikali ya kisomi iliyolenga kutafuta nafasi ya maoni ya mwafrika katika usomi.

Ni kipindi hiki pia ambapo akina Tigiti Sengo na wasomi wengine wa Chuo Kikuu cha Dar es Salaam waliibua dhana kwamba 'fasihi ni kioo cha jamii' na akina M.M. Mulokozi na Kulikoleya Kahigi wakazua mjadala maarufu uliokuja kujulikana kama 'mgogoro wa ushairi' ambao lengo lake lilikuwa kukomboza ushairi wa Kiafrika ili uweze kuhakikiwa na kuchunguzwa kwa mkabala ya nadharia za kimagharibi (Taz. Mukuthuria, 2009a). Tangu wakati huo, utafiti wa taaluma ya Kiswahili umepevuka. Upeo wa juu zaidi katika utafiti wa Kiswahili ulifikiwa mwaka 1994, wakati lugha hii ilipoanza kuwasilisha ripoti za utafiti katika Kiswahili (taz. Gibbe, 1994). Kwa sasa nyanja za utafiti zimepanuka. Masuala ya semantiki, diskosi, pragmatiki, na isimujamii ni miongoni mwa mambo muhimu katika ufundishaji isimu ya Kiswahili katika ngazi ya Chuo

Kikuu. Vilevile, tanzu zote za fasihi andishi na simulizi zinazingatiwa kwa dhati katika utafiti wa sasa.

3.0 Utafiti kama nyenzo ya kufundishia na kudhibiti Hadhi ya Kiswahili

3.1 Utafiti kama Nyenzo ya Kufundishia

Lengo kuu la utafiti ni kuvumbua na kusambaza maarifa hayo (taz. § 1.0). Ufundishaji kwa upande wake, husaidia kuendeleza taaluma na kusambaza maarifa yaliyopo na yanayoendelea kuvumbuliwa. Uvumbuzi hauwezi kutokea bila uwepo wa utafiti. Uvumbuzi ndio huendeleza na kukuza taaluma. Taaluma ya Kiswahili ni changa mno na endapo maarifa ya kukuza taaluma hii yatapatikana, basi ni sharti nyanja muhimu zilengwe kutafitiwa.

Utafiti unasaidia kukuza taaluma kwa kuiongezea maarifa mapya. Katika taaluma ya Kiswahili, kuna nyanja kadhaa ambazo zinahitaji kupanuliwa maarifa yake kwa kufanyiwa utafiti wa kimakusudi. Nyanja hizi ni kama zile za masuala ibuka pamoja na nyanja za kiisimu kama vile semantiki, pragmatiki na diskosi. Nyanja hizi zinahitaji utafiti wa kimakusudi ili kufanikisha ufundishaji katika ngazi ya vyuo vikuu. Hali ilivyo sasa, katika vyuo vikuu ni kwamba kazi zilizoandikwa kwa Kiswahili hazipo kabisa na wanafunzi wa lugha ya Kiswahili wanapata shida kutafuta marejeleo ili kufanikisha uelewa katika nyanja hizi. Aidha, tafiti zinazojikita katika nyanja hizi ni adimu. Nyanja za isimu ya Kiswahili kwa ujumla wake hazijafanyiwa utafiti kama ilivyo kwa upande wa fasihi. Hali hii imesababishwa na uwepo wa wataalamu wengi wa fasihi kuliko wa isimu. Kwa hivyo, endapo Kiswahili kitapiga hatua kama lugha kuu za ulimwengu, jambo kama hili sharti litiliwe maanani. Ni vyema kubainisha kwamba mtaalamu wa masuala ya fasihi hana ujuzi wa kufundisha masuala ya taaluma ya isimu, mwelekeo ambao umekuwepo tangu miaka ya 1970.

Utafiti unasaidia taaluma inayohusika kuendana na utandawazi. Utandawazi umeibua masuala ambayo yanahitaji kushughulikiwa darasani katika viwango mbalimbali. Changamoto kubwa ya kupambana na masuala ya kiuvumbuzi katika lugha ni istilahi. Kutafiti, kubuni na kusanifisha istilahi ni shughuli muhimu itakayowawezesha walimu na wahadhiri kuwa na nafasi bora ya kuendeleza maarifa kwa Kiswahili. Kwa misingi hii, lugha ya Kiswahili itajitosheleza kama lugha ya Taifa, rasmi, lugha ya kutumika katika sekta zote pamoja na kuendeleza ufundishaji wa masomo mengine. Hali hii itakuza mawasiliano kwa kutumia lugha hii. Ifahamike kwamba uwezo wa lugha yoyote ile hutegemea uwezo wake wa kufanikisha mawasiliano. Kwa upande wa lugha ya Kiswahili, hili halina shaka. Ndani ya Afrika Mashariki lugha hii ina hadhi ya

lugha rasmi kisheria katika nchi ya Kenya na Uganda na hadhi ya lugha ya Taifa nchini Kenya na Tanzania. Kwa ujumla Kiswahili ni lugha muhimu inayowaunganisha wana wa Afrika Mashariki na Kati, hali inayoipa lugha hii hadhi ya kuwa katika mawasiliano.

Hadhi ya Kiswahili ulimwenguni pia inategemea utafiti ambao utasaidia lugha hii kufundishwa kwa kutumia vitabu vilivyoandikwa kwa Kiswahili. Kwa njia hii, mitindo ya kufundisha Kiswahili kwa kutumia vitabu viliyoandikwa kwa lugha nyingine itaepukwa kwa urahisi. Inasikitisha kwamba mpaka sasa baadhi ya vyo vinaendeleza ufundishaji wa Kiswahili kwa kutumia lugha za kigeni. Hii ni pamoja na kuandika ripoti za utafiti kwa kutumia lugha hizo za kigeni, hususan Kiingereza.

3.2 Utafiti na Hadhi ya Kiswahili

Ushindani wa kiutandawazi uliopo, ukizingatiwa ipasavyo, unaweza kukuza ama kutweza Kiswahili. Lugha iliyotafitiwa vizuri huwa na nafasi bora kuliko lugha ambayo haijatafitiwa. Kwa hivyo, ili kuongezea hadhi ya Kiswahili utafiti sharti ulenge vikwazo ambavyo vinaweza kutweza maendeleo ya Kiswahili. Utafiti sharti utumie taratibu za kisayansi zitakazoufanya ukubalike na wataalamu wengi. Utafiti, huipatia lugha hadhi iwapo utakuwa wa kiwango cha juu na kuwashawishi wataalamu kuutafsiri ili kuendeleza maarifa kwa hadhira kubwa. Aidha, unatakiwa kuzingatia (*mbeko*) na maadili ili uridhishe hadhira ya wasomi na watumizi wake (Taz. Mukuthuria, 2010). Matokeo ya utafiti wa Kiswahili yakivutia, lugha hii itajiuza kwa urahisi.

3.3 Jinsi ya Kudhibiti Hadhi ya Kiswahili

Hadhi ya utafiti na lugha ya Kiswahili inaweza kudumishwa kwa kuwaajiri wataalamu waliohitimu na walio na tajriba ya kutosha. Ifahamike kwamba wataalamu hawa hawawezi kupatikana vivihivi. Vyo vikuu vinatakiwa kufadhili juhudi za kusomesha au kuandaaa wataalamu wa viwango vya juu.

Pamoja na vyo kuwa na wataalamu wa viwango vya juu, utafiti kwa ujumla huuzwa vyo. Mtindo uliopo katika mazingira ya Kenya, kwa sasa unasikitisha sana. Hii ni kwa sababu takriban vyo vyote havina mikakati ya kusambaza matokeo ya utafiti unaofanyika. Vilevile, vyo vinatakiwa kuwa mstari wa mbele katika kutekeleza utafiti. Jambo hili likifanyika, majukumu ya vyo hivi yatajitangaza vizuri tofauti na hali ilivyo sasa.

Utafiti wa Kiswahili unatakiwa kuzingatia nyanja zote. Usiegeme taaluma moja tu (yaani, fasihi). Kwa kufuata mkondo huu, Kiswahili kitakua katika mkondo

mmoja ulio na wataalamu wa kila aina. Inasikitisha kwamba, pamoja na mwito wa wataalamu kwamba, mapendekezo ya nadharia yatolewe na mitazamo ifaayo katika maendeleo ya lugha, isimu na fasihi ya Kiswahili, ni machache yaliyofikiwa katika juhudi hizi (Simala, 2002). Wataalamu hawa wakibadilishana maarifa au mawazo, basi itakuwa rahisi kukuza nadharia za kutumika katika Kiswahili ili kuondokana na utegemezi wa nadharia za kigeni.

Utumiaji wa Kiswahili katika kufundisha masomo mengine ni suala ambalo linaweza kudhibiti au kukuza uwezo wa lugha hii katika mawasiliano na kukubalika kwa lugha hii na watu wengi kama nyenzo ya kuendeleza maarifa. Mpaka sasa, suala hili halijazingatiwa katika Kiswahili na linahitaji kufanyiwa utafiti.

3.4 Changamoto za Utafiti wa Kiswahili katika Vyuo Vikuu

Taaluma ya utafiti imerithi changamoto nyingi tangu utafiti wa kisayansi uliposhika kasi. Kwanza, tatizo la istilahi za kifasihi na kiisimu limeongezeka kutokana na ukosefu wa asasi za kusanifisha lugha, hasa katika mazingira ya Kenya. Kwa kiasi kikubwa suala hili limekuwa kikwazo cha kutumia lugha ya Kiswahili katika kuendeleza utafiti wa Kiswahili.

Aidha, taaluma ya isimu imebakia nyuma sana kiutafiti. Hakuna vitabu vya kurejelea wakati wa kufunza Kiswahili katika ngazi ya chuo kikuu. Wahadhiri wanategemea vitabu vya utafiti vilivyoandikwa kwa Kiingereza. Tatizo hili halipatikani katika utafiti tu, bali katika kozi nyingi za kiisimu ambazo hazijaandikiwa vitabu vya rejea. Katika harakati za kufundisha kwa kurejelea vitabu vya Kiingereza, ni wazi kwamba jambo hili limekiongezwa Kiswahili dhiki ya istilahi zisizosanifishwa (Mukuthuria, 2009b). Hii ni kwa sababu walimu wanatafsiri dhana kivyao na kuendeleza matumizi yake kibinafsi kwa sababu ya ukosefu wa asasi za usanifishaji. Hii ni changamoto kubwa na utafiti wa kusanifisha istilahi za namna hii unahitajika.

Usambazaji wa matokeo ya utafiti ni mojawapo ya changamoto kubwa. Siku hizi kuna vyuo vingi vinavyofanya utafiti wa Kiswahili katika pembe zote za dunia. Katika nchi ya Kenya, kwa mfano, takriban vyuo vyote vya umma na vya binafsi vinafundisha lugha ya Kiswahili. Kwa hivyo, si rahisi kujua ni tafiti gani zinazoendeshwa katika vyuo mbalimbali. Kutokana na hali hii, pana hatari kubwa ya kurudufu mara nyingi utafiti uliofanyika iwapo wataalamu hawatachukua tahadhari.

Japo utafiti unafanyika katika vyuo vingi, ifahamike kwamba baadhi ya vyuo havina wataalamu walioboea katika masuala ya kusimamia utafiti. Kutokana na

hali hii, wanafunzi wa uzamili wamekita zaidi kufanya miradi ambayo haiwapi nafasi ya kusoma kwa mapana na kuelewa utafiti. Aidha, vyuo vya binafsi ambavyo vinapata changamoto ya kuwaajiri wataalamu walioboea, vinatumia wataalamu wa muda (wa mkataba) ambao kwa kawaida huwa na muda mfupi na wanafunzi wanaowasimamia. Mtindo huu umesambaa katika vyuo vya umma nchini Kenya, hasa vyuo vishiriki vilivyoanzishwa kuanzia miaka ya 2007. Hii ni kwa sababu serikali kuu haina pesa ya kutosha kufadhili vyuo vya umma. Jambo hili lisipodhibitiwa, kuna uwezekano mkubwa wa kuathiri viwango vya utafiti.

Halikadhalika, tafiti nyingi zinaegemea masuala ya kifasihi ikilinganishwa na utafiti unaozingatia masuala ya lugha na isimu. Jambo hili, hasa la kutozingatia masuala mapya yanayoibuka linaukosesha utafiti wa Kiswahili wafadhili. Ukosefu wa utafiti kwa kiwango kikubwa umeathiri viwango vya utafiti wa Kiswahili. Vilevile, baadhi ya tanzu za isimu zimeachwa bila kushughulikiwa. Kwa sasa haiwezekani kupata vitabu vya taaluma ya Kiswahili vinavyoshughulikia nyanja za semantiki, pragmatiki na masuala ya diskosi.

Changamoto nyingine inatokana na kuwasajili wanafunzi kusoma wakati wa likizo. Hali hii imewapunguzia wanafunzi nafasi ya kutangamana na wataalamu na kusoma kwa kina. Hii ni kwa sababu muda mwingi unatumika kusomesha wanafunzi darasani. Mtindo huu unapunguza semina za kitaaluma na utafiti kwa ajili ya kuandika makala za utafiti. Mbinu ya kutangamanisha wanafunzi kupitia semina ina mchango wa pekee kwa kuwa inawakuza wanafunzi kupitia mijadala ya kisomi. Kwa kiasi kikubwa, upungufu huu umekwamisha ubunifu na huenda madhara yake yakarithisha vizazi vya baadaye na kutupatia wataalamu walio na upungufu wa kuendesha masuala ya utafiti.

Katika taaluma ya Kiswahili, masuala ya kinadharia hayajashughulikiwa vya kutosha. Hata hivyo tatizo hili si la taaluma ya Kiswahili pekee bali linakumba taaluma nyingi katika mazingira ya Kiafrika. Akizungumzia suala hili, Mamdani (2011) anasema kwamba kwa sasa jukumu kubwa la utafiti katika vyuo vikuu ni kupambana na kubadilisha mkabala wa maarifa ambao umekita nadharia za kimagharibi kama misingi ya utafiti na kuacha mikabala mingine kwa imani kwamba inawiana na nadharia za kimagharibi. Kwa mujibu wa Mamdani (2011), kuna umuhimu wa kuibua masuala ya kinadharia yaliyo na uwezo wa kushughulikia masuala ya lugha katika muktadha wa nchi za Kiafrika na hakuna haja ya kukengeusha tajriba za Kiafrika kwa nadharia za kigeni. Kwa kufanya hivyo, tutapunguza thamani ya utafiti asilia katika mazingira ya Afrika.

Jambo lingine ambalo ni kizingiti cha utafiti wa Kiswahili ni uchapishaji wa matokeo ya utafiti. Lugha yenyewe ya Kiswahili, vitabu vya Kiswahili na

matokeo ya utafiti hayajavutia watafiti wengi. Japo Kiswahili kina hadhi ya kimataifa, lakini watumiaji wake ni wachache hasa walio na umilisi wa lugha hii ikilinganishwa na lugha kuu za ulimwengu kama Kiingereza. Wachapishaji siku hizi huvutiwa na kazi itakayosomwa na watu wengi. Katika mazingira ambamo Kiswahili kinatumika kwa wingi, lugha pendwa ni lugha ya Kiingereza. Kwa hivyo, kazi za kiutafiti zilizoandikwa kwa Kiingereza huvutia kuliko zile ambazo zimeandikwa kwa Kiswahili. Hali hii ilisadifu kukubalika kama sheria hasa, lugha ya Kiingereza ilipoteuliwa kama lugha rasmi baada ya kupata uhuru. Kwa hivyo, kule kutumika kwa Kiingereza katika nyanja zote kunaipa lugha hii kipaumbele na hivyo, kupendwa na wengi. Hata hivyo, inatazamiwa kwamba mwamko mpya katika Jumuiya ya Afrika Mashariki na kukubalika kwa Kiswahili kama lugha rasmi nchini Kenya na Uganda kutatoa suluhu ya jambo hili.

Kuwepo kwa asasi za uchapishaji zinazobagua Kiswahili pia, umedhoofisha zaidi utafiti wa Kiswahili. Wanapokuwa na haja ya kuchapisha kwa kutumia Kiswahili, wanawakusanya walimu na wahadhiri na kuwaweka mahala pamoja na kuwaagiza waibuke na mswada wa kitabu cha kuchapishwa. Mtindo huu unafifisha utafiti wa Kiswahili kwa sababu wanaoshirikishwa hawana muda wa kufanya utafiti. Matokeo ya vikao hivi ni kwamba ubunifu unafifia na vitabu vingi vinavyoibuka kutokana na vikao kama hivi vinakuwa na urudufu mwingi hata wa makosa ya kazi za awali, na hivyo, vitabu hushindwa kukidhi mahitaji ya wanafunzi kulingana na viwango vyao.

4.0 Mapendekezo

Inapendekezwa kwamba utafiti wowote ule wa Kiswahili ufanywe kwa kuzingatia taratibu na maadili bila kufuata njia za mikato. Matokeo ya utafiti wa namna hii yatakuwa na mashiko na hivyo, Kiswahili kitaheshimika na wanataaluma wote.

Nadharia za kigeni zisilazimishwe kutatua masuala ya taaluma za Kiafrika yakiwemo masuala ya lugha. Mtindo huu umeendelezwa kwa miaka mingi na iwapo hautasitishwa, ubunifu wa taaluma za Kiafrika hautaweza kuzalisha nadharia taafu katika mazingira ya Kiafrika.

Ukubalifu wa Kiswahili kama nyenzo ya kufundisha taaluma nyingine kipindi hiki cha utandawazi unategemea utafiti, usanifishaji na matumizi sanifu ya lugha hii. Kinyume chake, Kiswahili kitapuuzwa kama lugha duni isiyo na hadhi ya kuiwezesha kufanikisha mawasiliano na kuendeleza maarifa.

Taaluma ya isimu ya Kiswahili ina upungufu mkubwa kiutafiti. Inapendekezwa kwamba wataalamu waelekeze utafiti katika nyanja hii kimakusudi ili

kuipanua. Taaluma kama vile semantiki, pragmatiki na diskosi zinaweza kuzingatiwa. Ikifanyika hivyo, pengo lililopo la vitabu vya rejea litaweza kuzibwa na kufanikisha ufundishaji wa lugha ya Kiswahili zaidi katika vyuo vikuu.

5.0 Hitimisho

Juhudi za ufundishaji wa Kiswahili katika ngazi ya chuo kikuu haziwezi kufanikiwa bila kufanya tafiti za kina kuhusu lugha hii kinadharia. Aidha, utafiti hauwezi kufanikiwa ikiwa vyuo havitawaaajiri wataalamu waliohitimu na kuweka mikakati ya kusambaza na kuongoza katika utekelezaji wa matokeo ya utafiti. Utafiti wa Kiswahili haujakua kwa sababu umekumbwa na changamoto nyingi. Changamoto hizi zinaweza kupunguzwa kupitia ushirikiano wa wataalamu, vyuo vikuu na taasisi zinazotumia utafiti wa Kiswahili, kama vile kampuni za uchapishaji. Kwa hali hii utafiti ulio na welekeo wa kukuza Kiswahili na kuibua matokeo ya kutegemewa utafanikiwa. Nyanja za matumizi ya Kiswahili zimeongezeka. Kwa sasa kinatumika katika kompyuta, simu za mkononi na katika takriban vifaa vyote vya elektroniki. Utafiti katika nyanja hizi na usanifishaji usipotiliwa mkazo Kiswahili kitaathirika kutokana na mitindo mbalimbali inayozuliwa kila uchao na inawezekana kikakosa hadhi ya kukiwezesha kuchaguliwa kuwa lugha ya kutumiwa kufundisha taaluma nyingine.

Marejeo

- Ashton, E. O. (1944). *Swahili Grammar (including intonation)*. London: Longman Group Ltd.
- Gibbe, A. G. (1994). *Inkishafi: Uhakiki wa Kidayakronia. Tasnifu ya Uzamifu (Haijachapishwa)*. Eldoret, Chuo Kikuu cha Moi.
- Kothari, C. R. (1985). *Research Methodology Methods and Techniques*, Toleo la 2. New Delhi: Wishwa Prakashan.
- Loogman, A. (1965). *Kiswahili Grammar and Syntax*. Pittsburg Pa: Duquesne University Press.
- Mamdani, M. (2011). "The Importance of Research in a University." Key Note Speech at Makerere University Research and Innovation Dissemination Conference, Hotel Africana, 11 Aprili 2011.
- Mukuthuria, M. (2010). "Maadili ya Utafiti." Katika D. P. B. Massamba (Mh.) *Kiswahili* Juzuu la 73, uk.110– 121. Dar es Salaam: TUKI.
- Mukuthuria, M. (2009a). "Mjarabu wa Falsafa Kinzani za Wataalamu wa Ushairi wa Kiswahili katika Tasnifu ya Gibbe." Katika M. M. Mulokozi na G. Mrikaria (Wah.) *Mulika* Na. 28, Uk. 35 – 43. Dar es Salaam: TUKI.
- Mukuthuria, M. (2009b). "Uhakiki wa Mtafaruku wa Istilahi za Kiisimu na Nafasi ya Usanifishaji katika Maendeleo ya Kiswahili." Katika M. M. Mulokozi na G. Mrikaria (Wah.) *Mulika* Na. 28, Uk. 48 -61, Dar es Salaam: TUKI.
- Polomé, E. (1967). *Swahili Language Handbook*. Washington, D.C: The Centre for Applied Linguistics.
- Simala, K. I. (Mh.) (2002). "Utafiti wa Kiswahili." Eldoret: Moi University Press
- Steinmann, and Wallen (ed.) (1967). *Literture for Writing*. Belmont: Wadsworth Publishing Co. Inc.
- Wilkinson, A.M. (1991). *Scientist Handbook for Writing Papers and Dissertations*. New Jersey: Prentice Hall.